TEGÂBÜN

٦٤﴿ سُورَةُ التَّغَابُنِ

Buna Tegabün Sûresi denilir, Medenîdir.

Âyetleri - on dokuzdur.

Kelimeleri - Dört yüz yirmi birdir.

Harfleri - Bin yetmiştir.

Fasılası - من د ر harfleridir.

Bu Sûre, Sûrei Hadîd ve Mücadeleden beri gelen Sûrelerin bir gayesi ve bundan sonrakilerin de Sûrei

Mülke doğru bir mukaddimesi gibidir. Şöyle ki:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

﴿١﴾ يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ ۚ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ ۖ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢﴾ هُوَ الَّذِى خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ ۗ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣﴾ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ ۚ وَاِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿٤﴾ يَعْلَمُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ۗ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿

Sh:»5018

﴿٥﴾ اَلَمْ يَاْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ فَذَاقُوا وَبَالَ اَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٦﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُ كَانَتْ تَاْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوٓا اَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا فَكَفَرُوا وَتَوَلَّوْا وَاسْتَغْنَى اللّٰهُ ۚ وَاللّٰهُ غَنِىٌّ حَمِيدٌ ﴿٧﴾ زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اَنْ

لَنْ يُبْعَثُواۚ قُلْ بَلٰى وَرَبِّى لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْۚ وَذٰلِكَ
عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ ﴿٨﴾ فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِى
اَنْزَلْنَاۚ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٩﴾ يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ
الْجَمْعِ ذٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِۚ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُكَفِّرْ
عَنْهُ سَيِّـَٔاتِهِ وَيُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ
فِيهَآ اَبَدًاۚ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٠﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا
بِاٰيَاتِنَآ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَاۖ وَبِئْسَ
الْمَصِيرُ ﴿﴾

Meali Şerifi

Tesbîh eder Allaha Göklerde ve Yerdeki, mülk onun, hamd onun ve o her şey'e kadîrdir 1 Odur sizi

yaratan, öyle iken içinizden kimi kâfir, kimi mü'min, bununla beraber Allah her ne yaparsanız görür 2 O ki

Gökleri ve Yeri hakk ile

yarattı ve size suret verdi, suretlerinizi güzel de yaptı, nihayet gidiş de onadır 3 O Göklerde ve Yerde ne varsa bilir ve sizler her ne sirr tutar ve her ne açıklarsanız hepsini bilir ve Allah bütün sînelerin künhünü bilir 4 Bundan evvel küfr edenlerin haberi gelmedi mi size? Ki yaptıklarının vebalini tattılar, daha da onlara elîm bir azâb var 5 Çünkü onlara Peygamberleri beyyinelerle geliyordu da onlar bizi bir beşer mi yola getirecek? Deyip küfr etmişler ve aksine gitmişlerdi, Allah da müstağni olduğunu gösterdi, öyle ya Allah ganîdir hamîddir 6 Küfredenler asla ba's olunmıyacaklarını zu'mettiler, de ki, hayır rabbım hakkı için muhakkak ba's olunacaksınız, sonra da muhakkak yaptıklarınız size anlatılacaktır ve o Allaha göre kolaydır 7 Onun için siz Allaha ve Resulüne indirdiğimiz nûra iyman ediniz ve Allah her ne yaparsanız haberdardır 8 Sizi o dernek gününe dereceği gün ki o gün tegabün günü (kâr ve zarar günü) dür, her kim Allaha iyman eder de yaraşıklı iş yaparsa Allah onun kabahatlerini örter de onu altından ırmaklar akar Cennetlere kor, öyle ki Ebediyyen onlarda kalmak üzere, işte büyük kurtuluş odur 9 Küfredip âyetlerimizi tekzib eyliyenler ise, onlar eshabı nardırlar, orada muhalled kalacaklardır, o ise ne fena varılacak yerdir 10

1. ﴿يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ﴾ Yukarılarda ve Aşağıda bütün mahlûkat her zaman ve her lahza müstemirren Allahı tenzîh eder durur. - Bu Sûrenin böyle

tesbîh ile başlaması evvelki Sûrede zikrolunan ızzeti ilâhiyyenin bir beyanı ve mü'minleri zikrullaha teşvikın bir müeyyidesi ve eceli gelen bir kimseyi te'hıyr etmemesi de kudretinde bir şâibeden dolayı değil, zat ve sıfat ve ef'alinde her şâibeden beri ve münezzeh olarak mülk ve tesarrufunda kemali ızzet ve hâkimiyyetinden dolayı olduğuna bir tenbih siyakında olduğu gibi bu Sûre de zikrolunacak ba's mes'elesine bir mukaddime demektir. Ölüm gözlerinin

Sh:»5020

önünde durup duran gafiller, kâfirler anlamaz düşünmezlerse de Göklerde ve Yerde ne varsa Allah tealânın kemal ve nezahetini her lahza ı'lân edip durmakta, zerresinden ecramına, ecramından fezasına her neye bakılsa hepsi onun yüksekliğine şehadet etmektedir.

﴿لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ﴾ Mülk onun, hamd onundur - ondan başkasının değildir. Çünkü hepsini ibda' eden hepsini tutan koruyan ve hepsinde dilediği gibi iycad ve ifna, imate ve ıhya, ı'zaz ve izlâl ile tesarruf etmek hakkı da onun ve her nede olursa olsun hamd ve şükür olunmak medh-ü ta'zîm edilmek hakkı da onundur. ﴿وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ﴾ ve o her şey'e kadîrdir. - Binaenaleyh bu gün fakîr ve zelîl gibi görülenleri yarın kuvvetlendirip büyük büyük ızzetlere irdirmeğe,

zengin ve kaviy zannedilenleri zelîl ve perişan etmeğe, mes'ul olmayız zannedenleri mes'ul etmeğe, uykudakileri uyandırmağa, ölüleri diriltmeğe, Resulüne va'd ettiklerini yerine getirmeğe, hasılı varları yok, yokları var etmeğe kadirdir. Kudretinin âsârından ba'zısının beyanı: 2. ﴿هُوَ الَّذِى خَلَقَكُمْ﴾ o, o kudret sahibidir ki sizi yaratmıştır. ﴿فَمِنْكُمْ كَافِرٌ﴾ sonra da içinizden kimi kâfir - onu, onun kudretini ve kudretinin âyat-ü delâilini tanımaz. İnkâr eder, tekzib eder, nankörlük eder, hakıkati örter, kendi hılkatinde meknun olan şevahidi bile örter ﴿وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ﴾ kimi de mü'min - ona ve kudretine ve gönderdiklerine ve indirdiklerine inanır, fıtratteki tecelliyyatı duyar. Şu halde kâfir de onun mahlûkudur, mü'min de onun mahlûkudur. İnsan hılkati halika iymanı iktiza etmekle beraber küfre de müsteıddir, iymana da müsteıddir. Mahlûkat içinde hepsinden farklı bir insan cinsi yaratmak, sonra da aynî cins içinde son derece

Sh:»5021

mütebayin iki zıdd yaratmak şübhe yok ki halikın her şey'e kadir olduğuna delâlet eden âsâri kudretinden bir mühim âyettir. Bu fıkranın «kâfiren ev mü'minen» gibi hal ve kayd veya «ba'zuküm kâfir ve ba'zuküm mü'min» gibi fasıl suretinde ifade edilmeyip de tafsıl veya tefrı' ile tertîbe delâlet eyliyen « فا » ile « فَمِنْكُمْ » diye tâlî bir cümle olarak ta'kıyb ettirilmesi küfür ve iyman dahi Allahın halk ve takdiri olmakla

beraber insanların kesb-ü iradesiyle de alâkadar olarak tâlî ve terettübî bir surette yaradılmakta bulunduğuna işaretle bundan dolayı kâfirlere bir tehdîdi ifade eyler. Kazıy Beyzavî daha ziyade birinci noktaya işaretle şöyle demiş: kâfir küfrü takdir ve üzerine hâmili tevcih olunmuş, mü'min de iymanı takdir ve onun dâıysine muvaffak kılınmıştır. Ebüssüud da ikinci noktaya temass ederek şöyle tefsir etmiştir: «Sizi bütün kemalâtı ılmiyye ve ameliyyenin mebadîsini havi, bedi' bir hılkat ile halk etmiş bununla beraber ba'zınız hılkatının muktezası hilâfına küfrü ıhtiyar etmiş, onun kâsibi olmuş kâfir, ba'zınız da hılkatinin muktezası vechile iymanı ıhtiyar etmiş onun kâsibi olmuş mü'mindir. Halbuki üzerinize vacib olan hepinizin iymanı ihtiyar edip halk ve iycab ni'metine ve ona müteferri' sair ni'metlere şükreylemek idi. Siz de fıtratınız i'tibariyle buna müste'ıdd iken öyle yapmadınız da kiminiz kâfir, kiminiz mü'min olarak teşa'ub ettiniz». Maamafih bu teşa'ub ve teferruku Cebriyyenin dediği gibi abdi hiç kesbi olmıyarak mücerred Allahın hılkatine nisbet etmek nasıl doğru değilse Mu'tezilenin anladığı gibi Allahın halk-u takdiri olmaksızın sade kulların halkına nisbet etmek de doğru değildir. Âyet, beyan ettiğimiz vechile iki cihetin ikisine de işareti havîdir. Abd ibni Humeyd ve İbni münzir Ve ibni ebî hâtim ve İbni cerîr ve İbni merduye Ebu Zerr radıyallahü anhten tahric eylemişlerdir. Demişdir ki Resulullah sallallâhü aleyhi vesellem

buyurdu: meniy rahimde kırk gün meks edince ona nüfus meleki gelir, sonra o rabbe uruc ettirilir. Yarab, der: erkekmi dişimi? Allah tealâ ne kaza buyuracaksa buyurur, sonra şakıymi saıydmi? Der, neye mülâkı olacaksa yazılır. Ebu zerr bu hadîsi rivayet edip sûrei Tegabünün evvelinden beş âyet «وَصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ ۚ وَاِلَيْهِ الْمَصِيرُ» e kadar okumuştur. Bunun gibi daha diğer hâdisler de vardır. Bunlar insanın hılkati zımnında istıkbaldeki mukadderatının takdir edilmiş bulunduğunu gösterir. Fakat ma'lûm olduğu üzere bu mukadderatın böyle mintarafillah bilinip takdir olunması onun ba'zılarının abdin kesb-ü ıhtiyarina merbut olmasına mani' değildir. Abdin kesbi üzerine cereyan eden halk da «وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ» mısdakınca yine Allahındır. Binaenaleyh iyman da makdıyy, küfür de makdıydir. Ancak iyman merzıy küfür gayri merzıydir. Bu suretle iyman ve küfrün halkı insanın iradesiyle âlakadar olan tâlî ve müterettib bir halk olduğundan «فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ ۗ» buyurulmuştur. Ve bunda hem Kazıynın işaret ettiği ma'na, hem de Ebüssüudun ıhtiyar eylediği ma'na mevcuddur. Birisi «وَمَا تَشَآؤُنَ اِلَّآ اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ ۗ» mazmununa, birisi de «فَمَنْ شَآءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيلًا ۗ» mazmununa nâzirdir. Küfür ve küfrandan tahzir,

iyman ve ihsana teşvikı ifade eden şu tezyil de kesib noktai nazarını müeyyiddir:

﴿وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ Halbuki Allah her ne yapıyorsanız basîrdir. - Gerek küfür ve küfre müteferri' ameller olsun ve gerek iyman ve iymana müteferri' ameller olsun her ne yapıyorsanız hepsini görüp duruyor. İyiliği de görüyor, kötülüğü de görüyor. Siz onu görmezseniz de o sizi ve bütün yaptıklarınızı görüyor. O halde ona karşı küfr-ü küfrandan utanmazmısınız! Utanmazsanız korkmazmısınız? Şübhe yok ki insanlardan sadır olan ameller içinde insanın elinde olmıyan sırf ıztırarî fiıller de vardır. insan bunların da Dünyada lezzet ve elem gibi netaicini

tehammülle mecbur olursa da mukaddimatı i'tibariyle olsun hiç kesb-ü ıhtiyar teallûk edemiyen ıztırarî fiıller sırf cebrî olduklarından dolayı uhrevî mes'uliyyet i'tibariyle böyle insana muzaf değildir. «

«كُلُّ امْرِىءٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ» ve «لَيْسَ لِلْاِنْسَانِ اِلَّا مَاسَعٰى»

Âyetlerinden de anlaşıldığı üzere insana aid olan amel, insanın sa'y-ü kesbiyle âlakadar olan amellerdir. Onun için burada da «بِمَا تَعْمَلُونَ» ile murad, gerek doğrudan doğru gerek mukaddimatı i'tibariyle insanın kesbi teallûk edebilen ameller olmak lâzım gelir ki küfür ve iyman da esbabı olan nazar

ve tefekkür i'tibariyle bu kabîldendir. Gerçi Allah tealâ insanların mahall oldukları her ameli de görür. Fakat sırf vehbî veya cebrî olan fıillerde mes'uliyyet ve mükellefiyyet bulunmadığından bu cümlenin ifade eylediği inzar ancak ef'ali ıhtiyariyyeye müteveccih olur. Bu suretle mes'uliyyetin ma'nası da abdin ıhtiyar ve iradesini Allah tealâ infaz buyurduğu takdirde hikmeti ilâhiyye de ona müterettib olarak halk olunacak iyi veya kötü bütün netâicin ilel'ebed abde muzaf olması ve o suretle abdin nezdi ilâhîde mücazat veya mükâfat görmesidir. O halde Allah yapdıklarımızı görürse ne olur? Dememelidir. Çünkü 3. ﴿خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ﴾ Allah tealâ bütün Gökleri ve Yeri hakk ile halk etmiştir. - Bîyhude ve oyuncak olarak değil. Kendisinin vasfı olan hak mefhumunu tecelli ettiren ve eşya arasında terettüb ve intizam ifade edip hepsini hak gayesine doğru götüren sabit bir irade bir hikmeti bâliga ile yaratmıştır. Onun için halkın hakkı mahlûka, mahlûkun hakkı halika isnad olunmamak bir hakk olduğu gibi bir mahlûkun hakkını diğer bir mahlûka isnad etmemek de bir haktır. O halde bütün amelleri görüp duran Halik tealâ her birine bihakkın terettüb ettirerek halk edeceği netaici mahallinin gayriye isnad etmez, Küfr-ü küfrana edeceği mücazatı iymana, iyman

ve ihsana vereceği mükâfatı küfre ve küfrana etmez. O bütün Semavât ve Arzı hakk ile yaratmış ﴿وَصَوَّرَكُمْ﴾ ve size suret vermiş - bütün mahlûkat içinde ayrıca bir şekil ve suret ile tasvir edip insan biçimine koymuş ﴿فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْۚ﴾ sonra suretlerinizi güzel de yapmıştır. - Ahseni takvim olan en güzel biçime mazher etmiştir. Sûrei Haşrde « هُوَ اللّٰهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ » esmai hüsnâsında geçtiği vechile suret, mahsüs olan cismanî şekil ve biçime ıtlak olunduğu gibi ma'kul olan ma'nevî hudud ve teayyünata da ıtlak olunur. İnsanlarda gerek beden ve kametin tenasübü ve gerek eşyayı yekdiğerinden fark ve temyiz ettiren suretlerine şüur ile hak mefhumunu idrâk eyliyen ruhanî teşekkülâtı noktai nazarından en güzel surette yaradılmışlardır. Bu suretle kâinâtın hakk ile yaradılmış olan evsafını, hasaisını kendinde hulâsa ederek hakkı bâtıldan, güzeli çirkinden, hayrı şerden, tatlıyı acıdan temyiz ve mümkin ve mukadder olduğu kadar tesarruf edip dilediğini Hâlıktan istiyebilir. Bu vechile ömrünün hasılına göre kendini ya daha ziyade güzelleştirir, ılliyyine yükselir. Yâhud da çirkinleştirir, esfeli safilîne yuvarlanır. Demişlerdir ki: insan âlemi ulvî ile âlemi süflî beynini câmi'dir. Bu da mücerredat âleminden emri rabbanî olan ruhu ile maddiyyat âleminden olan bedeni hasebiyledir. Şu beyti Hazreti Aliye nisbet ederler:

و تزعم انك جرم صغير و فيك انطوى العالم الاكبر

Sanırsınki sen bir küçük cirimsin O âlemi ekberse sende dürülü.

Sûrei Câsiyede geçen «

«وَسَخَّرَ لَكُمْ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ جَمِيعًا مِنْهُ

âyetinde de bu mazmuna işaret vardır: Yine bu ma'nadan dolayı Ebül'fethi Büstî şöyle demiştir:

اقبل على النفس و استكمل فضاءلها فانت بالروح لا بالجسم انسان

Nefsine dikkat edip kesbi fazail eyle Çünkü cisminle değil ruh ile insansın sen.

Sh:»5025

Hasılı Allah tealâ « لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِى اَحْسَنِ تَقْوِيمٍ » buyurduğu üzere

insanı en güzel surette yaratmıştır. O halde bunun hakkı, lâyıkı ve vecîbesi de insanların çirkin hallerden

sakınıp « لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا » buyurulduğu üzere en güzel amellerle müsabaka ederek hüsni ezelîye tekarrub etmeğe çalışmasıdır. Çünkü ﴿وَاِلَيْهِ الْمَصِيرُ﴾ nihayet masıyr de onadır.

MASIYR, Sayruret etmek, rücu' etmek, dönüp gitmek ma'nasına masdarı mimî, bir de dönüp varılacak yer, merci' ma'nasına isimi mekân olur. Burada evvelkisi ve « بِئْسَ الْمَصِيرُ » de ikincisi muvafıktır. Ya'ni ilk hılkat, geliş Allahdan olduğu gibi nihayet gidiş de onadır. O Gökleri ve Yeri hakk ile yaratıp size o güzel suretleri veren ve hiç bir leke kabul etmeyip bütün güzellikler kendinin, bütün mülk onun, hamd onun ve her şey'e kadir münezzeh sübhan olan Allahın huzuruna varılacak, onun hiç bir haksızlığa yer vermiyen huzurı ehadiyyetinde toplanılıp haklı haksız, iyi ve kötü ayırd edilerek neş'eti uhrada iyiye iyi, kötüye kötü ceza verilecektir. 4. ﴿يَعْلَمُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ﴾ o bütün Göklerde ve yerde ne varsa bilir. ﴿وَيَعْلَمُ مَاتُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ﴾ ve siz her ne gizliyor ve her ne açıklıyorsanız hepsini bilir ﴿وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾ öyle ya Allah bütün sînelerin künhünü bilir. - Onun için gerek kalblerinizin, ruhlarınızın derinliklerinde ve gerek bedenlerinizin içinde dışında ve gerek bulunduğunuz bütün muhîtlerde neler tutuyor, neler saklıyor, aranızda neler konuşuyor, neler yapıyor, âleme neler neşrediyor, âlemden neler alıp neler yutuyorsanız, iyi ve kötü, güzel

ve çirkin, haklı ve haksız hepsini bilir, sizin bildiklerinizi de,

Sh:»5026

bilmediklerinizi de kâffesini tamamiyle bilir. Ohalde insan olanlar ona iyman edip onun yarattığı o güzel hılkatı, hakkıyle güzel kullanmalı, onun ni'metlerini yerinde sarf etmeli, hamd ü şükrünü eda etmeli de onun huzurı celâlına yüz aklığıyle gitmeli, küfr-ü küfran, fısk-u ısyan ile yüz karası içinde gidip de elîm azâba atılmamalıdır.

Ey bugünkü kâfirler! 5.

﴿اَلَمْ يَاْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ فَذَاقُوا وَبَالَ اَمْرِهِمْ﴾

bundan evvel küfr edip de yaptıklarının vebalini tatmış olanların mühim haberleri size gelmedimi? - Nuh kavmı, âd ve Semud, ve kavmi Lut ve Fir'avn gibi küfürde ısrar edenlerin küfürlerinin, tuğyanlarının vebali olan o ağır, acı felâketleri bu Dünyada nasıl tattıklarını, nasıl battıklarını, işitmedinizmi? Gerek kütübi sâlifede ve gerek Kur'anda bunlar size haber verilmedimi? Halbuki onlar yalnız bu Dünyada tattıkları o acılarla kalmadılar ﴿وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ﴾ onlar için daha çok acıklı dayanılmaz bir azâb da

var - ki o da Ahırettedir. Bunlar size haber verilmiş iken sizler niçin ıbret almayıp küfürde ısrar ediyorsunuz?

6. ﴿ذٰلِكَ﴾ işte o - haber verilen dünyada tattıkları vebal, Âhırette tatacakları elîm azâb ﴿بِاَنَّهٗ﴾ şu sebebledirki ﴿كَانَتْ تَّاْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ﴾ onlara Peygamberleri beyyinelerle, açık deliller, mu'cizelerle geliyorlardı da ﴿فَقَالُوْٓا اَبَشَرٌ يَّهْدُونَنَا﴾ bize bir beşer mi yol gösterecek dediler ﴿فَكَفَرُوْا﴾ bu suretle küfrettiler - hakkı tanımadılar, o Peygamberlere ve beyyinelere inanmadılar ﴿وَتَوَلَّوْا﴾

Sh:»5027

ve aksine gittiler ﴿وَّاسْتَغْنَى اللّٰهُ﴾ Allah da istiğnasını gösterdi - onların ne iyman ve tâatlerine, ne de kendilerine aslâ ihtiyacı bulunmadığını anlattı, bütün onları helâk edip arkalarını kesti, şübhe yok ki yaratan Allah ganiy olmasaydı öyle yapmazdı ﴿وَاللّٰهُ غَنِىٌّ﴾ evet, Allah ganîydir - sade onlardan değil, bütün âlemînden ganiydir. Dilerse hepsini mahveder, yenisini yapar ﴿حَمِيدٌ﴾ hamîddir. - Zatında her güzelliği her yüksekliği cami', her türlü hamd-ü ta'zîme müstahıktır. 7. ﴿زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوْٓا اَنْ﴾ küfr edenler şöyle zu'm ettiler - bilgiçlik taslıyarak Âhıreti inkâr

edip şu bâtıl fikr-ü ı'tikada doğru diye saplandılar - ki ﴿لَنْ يُبْعَثُواْ﴾ asla ba's olunmıyacaklarmış - öldükten sonra başka bir neş'etle diriltilmeleri, ayıltılıp da başka bir âleme sevkedilmeleri, evvel yaptıklarının başlarına vurulması, iyilik nasılmış, kötülük nasılmış, acımıymış, tatlımıymış anlatılarak ceza çektirilmesi kabil değilmiş, öldükten sonra her şey yok olur biter, iyilik de kötülük de doğruluk da, eğrilik de boşa gider, hakk-u hakikat denilen sabit bir şey yoktur, insan sade kokup çürüyüp gidecek olan tenden ibarettir sandılar ve o gidişin nereye bir gidiş olacağını düşünmediler de o yapdıkları haksızlıklara, ettikleri haltlara, o küfr-ü küfrana ondan dolayı düştüler. ﴿قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي﴾ diki; hayır rabbim hakkı için ﴿لَتُبْعَثُنَّ﴾ sizler gerek kâfir, gerek mü'min bütün insanlar lâbüd ba's olunacaksınız « الناس نيام فاذا ماتوا انتبهوا = nâs uykudadırlar, öldükleri zaman uyanırlar» denildiği vechile hakkın huzurunda ayıltılıp uyandırılacaksınız ﴿ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ﴾ sonra da yaptıklarınızla

Sh:»5028

haber verileceksiniz - hısaba çekilip cezalandırılacaksınız - iyman edip iyi amel yapanlar kârlı çıkıp bahtiyar olacak, küfr-ü küfrâna gidenler husrana düşüp belâlarını bulacaklar ﴿وَذَٰلِكَ﴾ bu - ba's-ü ceza -

sizlere zor gelse de ﴿عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ﴾ Allaha göre kolaydır. - Çünkü o yaratan her şey'e kadirdir. 8. ﴿فَ﴾ o halde o yanlış zuumlerden ﴿اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ﴾ Allaha ve Resulüne - bunları size tebliğ eden Peygamberi Muhammed aleyhisselâma ﴿وَالنُّورِ الَّذِى اَنْزَلْنَا﴾ ve indirmiş olduğumuz nûra - ya'ni şüurları, basîretleri tenvir eyliyecek Hakk nûru olan Kur'ana iyman ediniz - inanıp mucebince amel eyleyiniz, gösterdiği yolda, anlattığı huy ve ahlakta çalışınız, emirlerini tutup nehiylerinden kaçınarak hak uğrunda güzel işler yapınız ﴿وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾ ki Allah her ne yaparsanız habîrdir - küçük büyük, iyi ve kötü hepsini bilir, sırası gelince hepsini size haber verir. Ne günü bilir misiniz? 9. ﴿يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ﴾ sizleri o dernek gününe derleyip toplıyacağı gün ﴿ذٰلِكَ﴾ o - gün ﴿يَوْمُ التَّغَابُنِ﴾ eğâbün günüdür. - Kimin aldatıp kimin aldandığı, kâr ve zararın belli olacağı gündür.

TEĞABÜN, gebnden tefauldür. Gabn, alış verişte veya re'yde aldanmak veya aldatmak, ya'ni değerinden aşağı yâhud yukarı almak veya vermektir ki farz az olursa gabni yesîr, çok olursa gabni fâhiş denilir. Tegabün de mütekabilen aldadışma yâhud aldatma veya aldanmanın

zuhuru demektir. Ba'zan alış verişte olursa gaynın fethi bânın sükûniyle gabn, re'yde olursa ikisinin de fethiyle gaben diye ayırd edilir. Maamafih muameledeki de re'ye râci' olacağından ikisi de esasen bir yere çıkar. Aldatan ğâbin, aldanan mağbûn olur. Ragıb der ki: ğabn, aranızdaki muamele de sana arkadaşın bir nevi' ıhfa ile denksizlik etmektir. Malda olursa « غبن فلان = fülân aldattı» denilir. Reiyde olursa « غبن او غبنت كذا غبنًا » şöyle bir aldanış aldandı veya aldandım denilir ki gaflet, gabin sayılır. Ve « يَوْمُ التَّغَابُنِ » Kıyamet günüdür. Çünkü « وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِى نَفْسَهُ ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ » ve « اِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ » ve « اِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَاَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا » âyetlerinde işaret olunan mübayeada gabin bulunup bulunmadığı o gün zâhir olacak, bu alış verişlerde kâr ve zarar, hep o zaman anlaşılacaktır. Ba'zıları « يَوْمُ التَّغَابُنِ » den suâl olundukta şöyle demiştir: o gün eşya onlara Dünyadaki mıkdarları hılâfına zuhur edecektir. Ba'zı müfessirîn de demiştir ki gabnin aslı, şey'i gizlemektir. Şey'in gizlendiği mevzıa da fethile gaben denilir, a'zanın dirsek, kasık gibi büklüm yerlerine de istitarından dolayı megabin tesmiye olunur ve kadına tayyibetül'megâbin denilir اهـ. Keşşaf da der ki:

burada tegabün kavmın ticaretteki tegabününden, ya'ni biribirini aldatmasından müstear olup şakıy olanların seıyd oldukları takdirde işğal edecekleri mevkı'lere seıydlerin konması ve bil'akis seıyd olanların şakıy oldukları takdirde işgal edecekleri mevkı'lere de şakîlerin konması ma'nâsınadır. Resulullahın hadîsinde de «Cennete giren her kula şayed fenalık yapmış olsa idi Cehennemde bulunacağı mevkı' behemehal gösterilir ki şükrü artsın, Cehenneme giren her kula da şayed iyilik yapsa idi Cennette bulunacağı makam behemhal gösterilir ki hasreti artsın» diye vârid olmuştur. (Sûrei A'rafta «وَنُودُوٓا اَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ اُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ» bak). Gerçi insanların o günden başkasında da tegabünü olmaz değildir. Lâkin ne kadar büyük olursa olsun

Sh:»5030

Dünya umurunda aldanma ve aldatma hakıkî tegabün olmayıp asıl hakıkî tegabün o Kıyamet günü olduğuna tenbih için ona «يَوْمُ التَّغَابُنِ» ta'bir buyurulmuştur اهـ. Ticarette tegabün, tefaul babının meşhur ma'nâsına nazaran ekseriya alış veriş yaparken karşılıklı aldayış, biribirini aldatmağa çalışmak ma'nâsına «isneyn beyninde» müşareket için olursa da tevazu' ve tekaud kelimelerinde olduğu

gibi vahid içinde olur. Burada Mücahid ve Katadeden «Ehli Cennetin ehli Cehennemi aldattığı gün» diye tefsir olunduğu da nakledilmiştir. Biz buna hakıkî aldatma ve aldanmanın tehakkuk ettiği kâr ve zarar günü demekle her iki ihtimali de ifade etmiş olacağımız kanaatinde bulunuyoruz. Dünya mahabbetine dalmış olan bedbahtların en büyük emelleri, ticaret sevdasiyle şunu bunu aldatmak olduğu cihetle burada onlara tehekküm için tegabün ta'bir buyurulmuştur. Murad, en büyük kâr ve zararın tehakkukunu ifade ile o günün azametini anlatmaktır. Kimlerin kâr, kimlerin zarar edeceğine gelince:

﴿وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا﴾ her kim Allaha iyman edip o güne yarar iyi bir amel işlerse - işte o kâr edecektir. Çünkü ﴿يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهٖ﴾ Allah ondan onun kabahatlerini keffaretleyip örtecek

﴿وَيُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ﴾ ve onu altından ırmaklar akar Cennetlere koyacaktır. ﴿خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًا﴾ Öyle ki içlerinde ebediyyen kalacaklardır. ﴿ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ işte fevzi âzîm, büyük kurtuluş, büyük zafer odur. - Çünkü her tehlikeden kurtulup en büyük murad, en büyük zevk olan rıdvanı ekbere irmek oradadır. 10.

﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَآ﴾

küfredip bizim âyetlerimize yalan diyenler ise ﴿اُولٰٓئِكَ﴾ işte onlar - aldanıp zarar edenlerdir. Çünkü onlar ﴿اَصْحَابُ النَّارِ﴾ eshabi nardırlar. - Cehennem ateşinde kalmağa mahkûmdurlar. ﴿خَالِدِينَ فِيهَا﴾ öyle ki orada muhalled kalacaklardır. ﴿وَبِئْسَ الْمَصِيرُ﴾ Ki o da ne fena masîr, ne kötü varılacak yer, ne çirkin yataktır. - Onun için insan olanlar bundan sakınıp o fevzi azîme kavuşmak için iyman ile ameli salihe çalışmalıdır. Öyle iyman ve salâh ile çalışmak, ve hangi amelin daha salih, o gün için daha kârlı olduğunu bilmek kolay mı? Ve öyle çalışan mü'minlere dahi Dünyada bir takım musîbetler olmuyor mu? Denilecek olursa:

﴿١١﴾ مَآ اَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ يَهْدِ قَلْبَهُ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٢﴾ وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاِنَّمَا عَلٰى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٣﴾ اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٤﴾ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ وَاَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ وَاِنْ تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

Sh:»5032

﴿١٥﴾ اِنَّمَآ اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ ۭ وَاللّٰهُ عِنْدَهٗٓ اَجْرٌ عَظِيْمٌ ﴿١٦﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوْا وَاَطِيْعُوْا وَاَنْفِقُوْا خَيْرًا لِّاَنْفُسِكُمْ ۭ وَمَنْ يُّوْقَ شُحَّ نَفْسِهٖ فَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿١٧﴾ اِنْ تُقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا يُّضٰعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۭ وَاللّٰهُ شَكُوْرٌ حَلِيْمٌ ﴿١٨﴾ عٰلِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴾

Meali Şerifi

Allahın izni olmayınca hiç bir musîbet isabet etmez, her kim de Allaha iyman ederse o onun kalbine hidayet verir, ve Allah her şey'i bilir 11 İyman edin de Allaha itaat eyleyin ve Resulüne itaat eyleyin eğer aksine giderseniz Resulünüze aid olan sade açık bir tebliğden ibarettir 12 Allahdan başka Tanrı yoktur, onun için mü'minler hep Allaha dayansınlar 13 Ey o bütün iyman edenler! Haberiniz olsun ki çiftleriniz ve

evlâdlarınızdan size düşman vardır, onun için onların mahzurlarından sakının, bununla beraber afveder, kusurlarına bakmaz, örterseniz şübhe yok ki Allah gafurdur rahîmdir 14 Her halde mallarınız ve evlâdlarınız bir fitnedir, Allah ise büyük ecir, onun yanındadır 15 Onun için gücünüz yettiği kadar Allaha korunun, dinleyin, itaat edin, infak edin, kendileriniz için hayır yapın, her kim de nefsinin hırsından korunursa işte onlar felâh bulanlardır 16 Eğer Allaha bir karzı hasen arz ederseniz onu sizin için katlayıverir ve sizi de mağfiret buyurur, Allah şekûrdur halîmdir 17 Gaybe de şehadete de âlim, azîz, hakîmdir 18

Sh:»5033

11. ﴿مَآ اَصَابَ مِنْ مُصيبَةٍ﴾ bir musîbet isabet etmez ki ﴿اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ﴾ Allahın izniyle olmasın - ya'ni gerek kâfir, gerek mü'min her kim, her hangi bir ferd veya cemaat olursa olsun başına, gerek cana, gerek mala, gerek saireye müteallık her hangi musîbet, maddî veya ma'nevî kavlî veya fi'lî hoşa gitmiyecek acı bir hâdise çarparsa o her halde Allahın izniyledir. Allahın izni olmayınca hiç kimsenin istemesiyle, çalışmasiyle kimseye bir musîbet iremez. Allahın izni olmayınca bir yaprak bile yerinden oynamaz, Sûrei Hadîdde «

مَآ اَصَابَ مِنْ مُصيبَةٍ فِى الْاَرْضِ وَلَا فِى اَنْفُسِكُمْ اِلَّا فِى

كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَبْرَاَهَا » bak. Gerçi «

وَمَآ اَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ » ve «

اِنَّ اللّٰهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِاَنْفُسِهِمْ » âyetlerinde geçtiği üzere ba'zı musîbetlerin, meb'dei insanın veya kavmın kendi nefsi olduğu muhakkak ise de böyle olan musîbetler dahi yine Allahın takdir ve iradesiyle izni tealluk etmedikçe vukua gelmez. Onun için « قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ » buyurulmuştu. Bu böyle ancak Allahın izniyle olduğu gibi ﴿وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ يَهْدِ قَلْبَهُ﴾ her kim de Allaha iyman ederse Allah onun kalbine hidayet verir - tevfık verir, doğruyu düşündürür, gelen musîbetin ancak Allahın izniyle olabileceğini ve kendisi Allahın olup yine Allaha döneceğini hatırlatarak « اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّآ اِلَيْهِ رَاجِعُونَ » tesellîsiyle gönlüne tesliyet « لِكَيْلَا تَاْسَوْا عَلٰى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَآ اٰتٰيكُمْ » irşadiyle sabır, metanet « اِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ اَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ » müjdesiyle inşirah verir ﴿وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ ve Allah her şey'e alîmdir. - Binaenaleyh ona izin vermekte hikmeti ne olduğunu, ona ne gibi hayırlar, maslahatlar terettüb ettireceğini ve bu yüzden mü'min kulunu ne gibi sevablara irdireceğini ve böyle iyman eden bir kulun ne suretle hareket etmesi iktiza edeceğini bilir ve kalbine o suretle hidayet vererek muvaffak da kılar, o halde

salih

Sh:»5034

amellerin ne olduğunu bilmek için de Allaha ve Resulüne ve o nûra iyman edin - 12.

﴿وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ الخ...﴾ bu emir yukarıda mezkûr «

فَـاٰمِنُوا» cümlesine yâhud «

وَمَنْ يُؤْمِنْ بِـاللّٰهِ يَهْدِ قَلْبَهُ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ» kavlinin fahvası

olmak üzere mukadder « فَـاٰمِنُوا» üzerine ma'tuftur. 14.

﴿يَـآ اَيُّهَـا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ وَاَوْلَادِكُمْ﴾ - Cem'ıyyette

dahilî salahın en mühim mebde'lerinden biri de aile salâhı olmak ve aile umuru ehemmiyyetli bir gaile

bulunmak hasebiyle burada mü'minlere salih amelleri beyan sırasında aile gailesine tealluk eden bazı

ta'limatı havi bir hıtab ile Sûreye hıtam verilecektir ki bu hatabe hem evvelki iki Sûrenin âhirindeki «

يَـآ اَيُّهَـا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا» hıtabeleriyle mütenazır, hem de bundan sonraki iki Sûreye bir

temhîddir. Tirmizî ve Hâkim ve İbni Cerîr ve daha ba'zıları İbni Abbastan şöyle rivayet etmişlerdirki: bu âyet

«يَـآ اَيُّهَـا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ الخ» ehli Mekkeden bir

takımları hakkında Nâzil olmuştu ki Müsliman olmuşlar ve -Medîneye- Peygamber sallâllahü aleyhi vesellem Hazretlerine gitmek istemişlerdi. Zevceleri ve evladları da onları bırakmak istememişlerdi, sonra kalkıp Resulullaha geldiklerinde nasın dinde fıkıh ve intibah kesbetmiş olduklarını görünce zevcelerine ve evladlarına ukubet etmeği kurdular, bunun üzerine Allah tealâ bu âyeti indirdi. Diğer bir rivayette: bir adam hicret etmek ister, karısı ve çocuğu mani' olurdu, o da «Eğer Allah tealâ sizinle beni Darülhicrede cem'ederse vallahi şöyle şöyle, yapacağım diye yemin ederdi, bu âyet nâzil oldu. Atâ ibni ebî rebahdan rivayet olunduğuna göre de avf ibni maliki eşceî Peygamberin maiyyetinde gazâya gitmek istemişti, ehl-ü evlâdı toplanıp alıkoymaya uğraşdılar ve biz senin ayrılığına dayanamayız diye sızlandılar, o da rikkate gelib gazâya gitmemiş, sonra da nedamet

Sh:»5035

etmişti, bu âyet nâzil oldu, demek ki sebebi nüzûl müteaddiddir. Bunların cem'inde münafat yoktur. Âyetin sıyak ve mazmunu bunlara ve emsaline mutabık olduğu gibi daha çok şumulludur.

EZVAC, zevcin cem'idirki erkeğe de dişiye de ıtlak olunur. Burada hıtab zâhiren zükûre olduğuna

nazaren ezvacdan murad ba onların çiftleri olan zevceler demek olur. Ancak «

يَـٰٓ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا » gibi hıtabı zükûr, tagliben kadınlara da şamil olmak kaidesine

nazaran ezvac da mütekabilen zevc ve zevceye mütehammildir. Evvelki surette ise bu ma'na işareten veya

delâleten anlaşılır. Buyurluyorki: ezvacınızdan, ya'ni çiftlerinizden ve evlâdınızdan

﴿عَدُوًّا لَكُمْ﴾ size bir düşman vardır. - Zevce ve evlâd mecmuu olan ailelerinizin hepsi değil ise

de içlerinden ba'zısı; ba'zı kadın, ba'zı evlâd veya ba'zı kadınla ba'zı evlâddan mürekkeb bir takımı, size

bilerek veya bilmeyerek bir nevi' düşmandır. Alemde kocalarına adavet eden, canına bile kıymağa kadar

giden, yemeğine zehirler katan aklını ifsad eden, malına, ırzına, namusuna hıyanet eyliyen, dinini

diyanetini selbeden, Cehenneme sürükleyen nice kadınlar ve öyle evlâdlar buluna gelmiştir. Bunu bile bile

kasden yapanlar olduğu gibi bir takımları ve belki bir çokları da bilmiyerek ve kötü bir maksad beslemiyerek

kocalarını veya babalarını zararlara mihnetlere, kederlere, gailelere düşürür ve böylelikle bir takım hayır

işlerine, ıbadetlerine mani' olur. Evlâd hakkında bu ikinci cihet, ikinci âyette fitne ta'biriyle ifade edilmiş

olmasına nazaran burada daha ziyade kasdî olan adavet mütebadir görünür ise de orada zikredilmemiş

olan ezvaca burada da o ma'nâ mülâhaza olunarak mutlak olan adavetin ıtlâkı üzere kasdî ve gayri

kasdîye muhtemil olması iki âyet arasında bir ıhtıbâk san'ati ifade edeceği cihetle daha beliğdir. Ailede

böyle kasdî veya gayri kasdî adavet,

Sh:»5036

zevce ve evlâd tarafından olabildiği gibi mütekabilen zevc tarfından da olabilir. Zevcelerine hıyanet eden nice erkekler de vardır. Ancak hıtabın zâhiri erkeklere olmak ı'tibarile o cihet tasrih olunmayıp zımnî olarak işaret veya delâlete bırakılmıştır. Bunun da sebebi şudur: «

اَلرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَآءِ بِمَا فَضَّلَ اللّٰهُ بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ وَبِمَآ اَنْفَقُوا مِنْ اَمْوَالِهِمْ» mucebince infak ve idare ve terbiyesini deruhde etmiş reisi olmaları hasebiyle hıtab evvel emirde onlara tevcih edilmiş hem de bilhassa iyman sıfatiyle nida olunmuş olduğu cihetle âkıl, bâliğ, mükellef bir mü'min olarak hıtab edilmiş bir âile reisinin âilesine adaveti ve ahlâksızlığı, erkeğin, akıl ve iyman hasletleriyle mütenasib olmıyacağı ve onlara ancak o gibi hususatta müteyekkız olarak öyle mahzurlardan hazeretmek ve afv-ü safh-u semahat gibi ahlâkı fadıle ile onları idare eylemek yaraşacağı vuzuh ile anlatılmak için bu cihet tasrih olunup mukabili terk veya ızmar edilmiştir. Ya'ni hakikî bir mü'mini kâmil için öyle bir ahlâksızlık tasavvur bile olunmamak gerektir. Ve o halde mü'minlerin zevcelerine ve evlâdlarına yaraşan da onlara düşman değil, cidden yar-u şefîk olmak, o iyman şı'ar ü terbiyesini kesbeylemektir. Halen ve kalen nümune olarak bunu telkin ve idare etmek vazife ve

mes'uliyyeti ise evvel emirde erkeklere müteveccih ve kadınlar akıldan ziyade hissiyata tabi' bulunmakla nida ve hıtab erkeklere tevcih olunmuştur. Binaenaleyh meâlin hasılı şu olur: ey o bütün iyman eden ve aile üzerinde kavvam olması ıktızâ eyleyen erkekler, sizlerin erkekliğiniz, aklınız, iymanınız ve mucebince salâh fikriniz size muzaf olan âilenize düşmanlık etmeğe müsaade etmemek iycab ederse de zevceleriniz ve evlâdınız içinden akıl veya dinde noksanlıkları hasebiyle sizlere düşman olan, başınıza gaile çıkarmak istiyen ba'zıları da bulunabileceği muhakkaktır. ﴿فَاحْذَرُوهُمْ﴾ o halde

Sh:»5037

o düşmanlardan hazer ediniz - onlara dikkat edip mahzurlarından sakınınız - şerlerinden, gailelerinden emin olup da kendinizi onlara kaptırmayınız. Bundan dolayı zevceyi intihab ederken dış güzelliğine, malına, şununa bununa kapılıvermeyip her şeyden evvel dinini, ebedini, ıffetini, ahlâkını aramalı. Netekim bir hadîsi nebevîde de « اِيَّاكُمْ وَخَضْرَاءَ الدِّمَنِ = çöplükte biten yeşillikten sakınınız» buyurulmuştur. Sonrada aile hukukuna riayet ve onların dinî terbiyelerine dikkat ve onlar yüzünden gelmesi melhuz olan dünyevî ve uhrevî zararlardan sakınmalı, gelişi güzel bırakıvermeyip teyekkuz ve intibah üzere bulunmalı, sevgi ve alâka sevdasiyle şımartmamalıdır. Bununla beraber sakınacağız diye

tazyık edip de sıkmamalı, her kusurlarına aldırmamalıdır. ﴿وَاِنْ تَعْفُوا﴾ ve eğer afvederseniz - yani afvetmek hakkınız olup sizin tarafınızdan afvı kabil bulunan suçlarını afvederseniz ki bunlar size karşı vakı olup gayrın hakkı teallûk etmiyen dünya umuruna müteallık veya dine dair olup da tevbe ettikleri suçlardır. Afveder ﴿وَتَصْفَحُوا﴾ ve safh ile muamele eder, yüzlerine vurmaz, başlarına kakmaz ﴿وَتَغْفِرُوا﴾ ve ayıblarını eksikliklerini örter. Semahat gösterirseniz ﴿فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ şübhe yok ki Allah da gafur rahîmdir. - O da sizin günahlarınızı rahmetiyle mağfiret buyurur.

15. ﴿اِنَّمَآ اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ﴾ her halde mallarınız ve evlâdlarınız bir fitnedir - sizi meftun edip bir takım zahmetlere ve günahlara sokmağa sebeb olan ve bir takım hayırlardan, tâatlardan alıkoyan bir ibtilâ ve mihnettir. ﴿وَاللّٰهُ عِنْدَهٗٓ اَجْرٌ عَظِيمٌ﴾ halbuki Allah, büyük ecir onun yanındadır. - Binaenaleyh Allah mahabbetini, Allahın zikr-ü

tâatını mal ve evlâd mahabbetine dahi tercih etmeli, mal ve evlâd kaygılariyle uğraşırken Allah için ibadet

ve tââtı haleldar etmemelidir. 16. ﴿فَاتَّقُوا اللّٰهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ﴾ onun için gücünüz yettiği kadar Allaha korunun - fitneden, Allahın rızasına muhalif şeylerden sakınıp Allahın vikayesine sığınarak takva yolunu tutun. Bu emirde « اتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقَاتِهٖ » emrine nazaran çok tahfif vardır. Yani Allaha lâyık olan tam hakkiyle takva yapamazsanız bile gücünüz yettiği kadar müttekî olun korunun, zikrullahdan gaflet etmeyin ﴿وَاسْمَعُوا﴾ ve dinleyin - ve Allahın emirlerini, nehiylerini, va'z-u nasıhatı dinleyin ﴿وَاَطِيعُوا﴾ ve itaat edin - dinlediklerinizi tutup kendi gönlünüzle tatbık ve icra edin ﴿وَاَنْفِقُوا﴾ ve infak yapın - tekâsür ve tefahur için mal toplamak ve kenz yapmak hırsına kapılmayıp gerek kesb ile kazandıklarınızdan ve gerek arzdan çıkan hasılâttan Allahın sizlere merzuk kıldığı şeylerden zevcelerin ve evlâdın nefakalarını verdikden başka yukarıki Sûrelerde, ezcümle sûrei Bakare ve Sûrei Beraede emr-ü tergib olunan cihetlere: valideyn ve en yakın akriba, yetimler, miskinler ve ibni Sebîl için nefakalar ve cemaati müslimînin ve fukaraı ibadullahın mesalih ve menafıı, dini hakkın neşr-ü müdafaası ile Allah yolunda cihad, birr ü takvada teavün için gücünüz yetebildiği kadar vergi, iâne zekât, sadakat verin ﴿خَيْرًا لِاَنْفُسِكُمْ﴾ nefisleriniz için hayır yapın - Allahın vikayesinde korunmanız için kendi nefisleriniz hakkında en hayırlı, en nafi' olanı işleyin. Yani büyük ecir ancak Allah yanında olduğu ve dünya zevkı sönüp ancak Allah yanındakiler kalacağı cihetle Allah rızası için infak, netice itibariyle sizin nefisleriniz hakkında emval ve evlâddan daha hayırlıdır, bundan

dolayı

Sh:»5039

emval ve evlâd derd-ü hırsıyla Allahı ve kendilerinizi unutup da hayr için infaktan geri kalmayın, Allah için hayırlar yapın ve onun için çalışın, emval ve evlâda da o maksadı gözeterek bakın

﴿وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهٖ﴾ ve her kim nefsinin şuhhundan; hırs-u buhlünden vikaye olunup korunursa - ki bu ancak Allahın vikayesine sığınmakla olabilir.

﴿فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ işte onlar felâh bulanlardır. - Onun için gücünüz yettiği kadar Allaha korunun da harîs ve bahîl olmamağa çalışın. Nefislerinizin hırsına zebun olup da ihtikâr ve hasislik ile kendinizi ve evlâd ve ıyalinizi ve cemaatinizi felâketlere sürüklemeyin, sahî ve civanmerd olmağa çalışarak Allah için hayır işlerde müsabaka edin (Sûrei Haşrde geçen «

كَىْ لَايَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْاَغْنِيَآءِ مِنْكُمْ » ve «

وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهٖ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ » bak).

17. ﴿اِنْ تُقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا﴾ Eğer Allaha karzı hasen suretiyle ıkraz

ederseniz - (Sûrei Hadîdde ve sûrei Bakarede « مَنْ ذَا الَّذِى يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا » bak). Bu âyet de infaka tergib içindir.

Ba'zıları bundan murad, farz olan zekâttır. Demişler, ba'zıları mendub olan infakatdır demişler, Ba'zıları da küllîsinden eamm olduğunu söylemişlerdir ki makamı tergibe en muvafık olan da budur. Ya'ni Allahdan güzel esir istemekden başka bir garaz beslemiyerek hulûsi niyyetle verilen ödünçler gibi « لِلْفُقَرَآءِ الَّذِينَ اُحْصِرُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِى الْاَرْضِ ... لَا يَسْئَلُونَ النَّاسَ اِلْحَافًا » buyurulduğu vechile Allah yolunda çalışan ve çalışacak olanların havâic ve levaziminden ve bu kabîlden ıktıza eyliyen sair vücuhi birr ü hayre Allah rızası için mal veya emek sarf ederek infak ve teberruatta bulunursanız, bu suretle sarfedilen şeyler sandıklarda para saklamaktan, Dünya garazları için sarfiyyat veya ıkrazat yapmakdan, murabahacılık, rıbacılık şöyle dursun meşru' ticaretlerden dahi daha kârlıdır. Çünkü

﴿يُضَاعِفْهُ لَكُمْ﴾

Sh:»5040

Allah onu size kat kat ecriyle öder. - On katdan yedi yüze kadar ve hattâ daha ziyade katlar. Memleketde bu

yüzden hasıl olacak güzel sa'y-u amellerle serveti umumiyye tezayüd ettikten agniya ve fukara arasında mahabbet teessüs eyledikten başka Âhıretde de kat kat sevab verir. ﴿وَيَغْفِرْ لَكُمْ﴾ hem de günahlarınıza mağfiret eder. ﴿وَاللّٰهُ شَكُورٌ﴾ ve Allah şekûrdür. - Şükür, iyiliği iyilikle karşılamak demek olub, Allah tealâ da rızası için yapılan azacık bir iyiliğe bile büyük büyük ecirler verir onu büyültür. Ni'met esasen kendisinin olduğu halde onun şükrünü bilip de Allah için Allahın sarfını emrettiği yerlere sarf edenlerin hem daha güzel, daha ziyadesi ile ecrini çoğaltır, hem kadirlerini yükseltir. Hem de ﴿حَلِيمٌ﴾ halîmdir. - Günahkârları derhal ukubeti ile müâhaze buyuru vermez imhal eder. Gerçi hisab görmek istediği zaman seriülhisabdır. Bir lemhada bütün hisabları görüp bitiriverir, Fakat her günahın akıbinde hisabını görüvermez, bir çoklarını imhal eyler, bu da kendisine bir şey gizli kaldığı için değil, büyüklüğündendir. Çünkü o 18. ﴿عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ﴾ gaybin de âlimidir şehadetin de - gizli yapılanları da bilir, açık yapılanları da bilir, vücude gelenleri de bilir, gelmiyenleri de bilir. ﴿الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ o öyle azîz, öyle hakîmdir - şekür-u halim olmakla beraber azîzdir. Isyana karşı kahr-u ıkabı şedîddir. Dilerse hiçbirini imhal etmez, ızzetiyle hepsinin hisabını görüverir, hatır u hayale gelmez şeyler yapar, bununla beraber hakîmdir. Yapdıklarının evvelini âhirini birbirine rabt edip üzerine hikmetler terettüb ettirerek bihakkın muntazam yapar. Her sun'unda hikmet,

her

emrinde hikmet vardır. Onun içindirki Dünyanın Âhıreti vardır. Bütün bu emirler de onun hak hikmetiyledir.

Bunlarla amel edenler Teğabün günü aldanmazlar.

Bu Tegabün sûresinin âhirindeki hıtabede aile ahvaline müteallık olmak üzere «

اِنَّ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ وَاَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ» buyurularak

adavet mahzurundan sakınılması emrolunmuş bulunduğu ve halbuki evlâd alâkası hılkî ve binaenaleyh fesh-ü izalesi gayri kabil bir alâkaı nesebiyye olarak sâbit olup zevciyyet ise akdi nikâh sebebi ile muteber ve binaenaleyh fesh-ü ref'i kabil bir âlakai sebebiyye olmak hasebiyle zevc ve zevce beyninde bundan matlûb olan mahabbet ve muaşeret nefret ve adavete munkalib olunca bunun mahzurundan kurtulmak ba'zı ahvalde tedricen veya kat'iyyen boşama çaresine muracaatı iktiza edeceği cihetle izzet ve hikmeti ilâhiyye talâkı teşri' buyurmuş ve bu münasebetle bu Sûreyi de sûrei Talâk ta'kıyb eylemiştir.